

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد رشته‌ی علوم اقتصادی

رابطه همزمان آزادی اقتصادی، دموکراسی و توسعه‌ی انسانی کشورهای منا

استاد راهنما

دکتر مرتضی سامتی

۱۳۸۹ / ۲ / ۱۰

استاد مشاور

دکتر عنایت الله یزدانی

معاونت ارشد علمی پژوهش
توسعه پژوهش

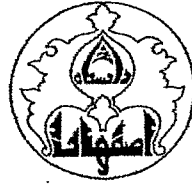
پژوهشگر

مسعود قاسمی

آبان ماه ۱۳۸۸

۱۳۴۸۱۱

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات،
ابتکارات و نوآوری های ناشی از تحقیق
موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه
اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی اقتصاد گرایش علوم اقتصادی

آقای مسعود قاسمی تحت عنوان

رابطه همزمان آزادی اقتصادی، دموکراسی و توسعه ی انسانی کشورهای منا

در تاریخ ۱۳۸۸/۸/۳۰ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه دکتر مرتضی سامتی با مرتبه ی علمی دانشیار

۲- استاد مشاور پایان نامه دکتر عنایت الله یزدانی با مرتبه ی علمی دانشیار

۳- استاد داور داخل گروه دکتر نعمت الله اکبری با مرتبه ی علمی دانشیار

۴- استاد داور خارج از گروه دکتر مژگان معلمی با مرتبه ی علمی استادیار

امضا
امضا
امضا

تقدیم بہ

پدر و مادر عزیزم

و بہ برادرانم کہ سلامت و موفقیت شان را آرزو مندم

با تشکر از زحمات اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر مرتضی سامتی، دکتر عنایت الله یزدانی و دکتر نعمت الله اکبری و دکتر محمدرضا قاسمی و خانم دکتر لیلا ترکی که مرا در انجام این پایان نامه راهنمایی نمودند.

چکیده

علاقه به همکاری‌های منطقه‌ای از دیرباز در جهان مورد توجه بوده است و این روند پس از جنگ جهانی دوم سرعت بیشتری گرفته است. این همکاری‌ها در اشکال و درجات مختلف، در همه زمینه‌های سیاسی، اقتصادی، امنیتی و اجتماعی و یا ترکیبی از آنها شکل گرفته‌اند. شاید مهمترین این تحولات همکاری‌های اقتصادی و باز شدن اقتصاد جهانی است زیرا کشورهای جهان به تنهایی تمام عوامل تولید را در اختیار ندارند و باز شدن اقتصاد باعث افزایش ثروت و رفاه در جامعه می‌گردد و این خود یکی از زیرساختهای لازم برای رسیدن به اهداف سیاسی از جمله آزادی سیاسی می‌باشد.

از این رو این پایان نامه ابتدا به تشریح سه مقوله آزادی اقتصادی، دموکراسی و توسعه انسانی برای تشریح رابطه همزمان بین این سه موضوع پرداخته است. برای پاسخگویی به سؤالات تحقیق، کشورهای منطقه منا به عنوان کشورهایی که بیشتر از مجموعه‌ی کشورهای در حال توسعه و کشورهای کمتر توسعه‌یافته تشکیل شده‌اند، به عنوان جامعه‌ی آماری مورد بررسی انتخاب شده و با استفاده از یک سیستم با رویکرد داده‌های تابلویی به صورت همزمان برای ۱۸ کشور منطقه منا (خاور میانه و شمال آفریقا) طی مدت ۷ سال از (۲۰۰۶-۲۰۰۰) برآورد شده است. نتایج تخمین‌ها در مورد این کشورها بیانگر اثر مثبت آزادی اقتصادی بر دموکراسی و توسعه انسانی است. همچنین نتایج بی اثر بودن دموکراسی بر آزادی اقتصادی و توسعه انسانی را نشان می‌دهد و بیانگر اثر مثبت توسعه انسانی بر آزادی اقتصادی و بی اثر بودن آن بر دموکراسی است.

واژه‌های کلیدی: آزادی اقتصادی، دموکراسی، توسعه انسانی، شاخص توسعه انسانی، کشورهای منا، داده‌های تابلویی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات تحقیق
۱-۱-۱	مقدمه
۲-۱-۲	شرح و بیان مسئله پژوهشی
۳-۱-۳	اهمیت و ارزش تحقیق
۴-۱-۴	هدف تحقیق
۵-۱-۵	فرضیه ها (در صورت لزوم) یا سوالهای تحقیق:
۶-۱-۶	روش تحقیق
۶-۱-۶-۱	نوع مطالعه و روش پاسخگوئی به سوالهای تحقیق
۶-۱-۶-۲	جامعه آماری
۶-۱-۶-۳	حجم نمونه و روش محاسبه
۶-۱-۶-۴	ابزار گردآوری داده ها
۶-۱-۶-۵	ابزار تجزیه و تحلیل داده های و نتایج
۶-۱-۶-۷	کلید واژه ها
	فصل دوم: مروری بر ادبیات موضوع
۱-۲-۱	مقدمه
۱-۲-۲	آزادی
۱-۲-۳	لیبرالیسم
۱-۲-۴	آزادی اقتصادی
۱-۲-۴-۱	شاخصهای آزادی اقتصادی
۱-۲-۴-۱-۱	شاخص آزادی اقتصادی بنیاد هریتیج
۱-۲-۴-۱-۲	شاخص آزادی اقتصادی، موسسه فریزر
۱-۲-۴-۱-۳	اجزاء شاخص آزادی اقتصادی مؤسسه فریزر
۱-۲-۵	دموکراسی
۱-۲-۵-۱	شاخص آزادی سیاسی خانه آزادی
۱-۲-۶	شاخص توسعه انسانی
۱-۲-۶-۱	روش محاسبه شاخص توسعه انسانی در سطح ملی

۳۸	۷-۲- مبانی نظری.....
۳۸	۱-۷-۲- اثر آزادی اقتصادی بر توسعه انسانی.....
۳۹	۲-۷-۲- اثر دموکراسی بر توسعه انسانی.....
۴۰	۳-۷-۲- اثر ضریب شهرنشینی بر توسعه انسانی.....
۴۰	۴-۷-۲- اثر دموکراسی بر آزادی اقتصادی.....
۴۰	۵-۷-۲- اثر توسعه انسانی بر آزادی اقتصادی.....
۴۱	۶-۷-۲- اثر آزادی اقتصادی بر دموکراسی.....
۴۲	۷-۷-۲- اثر توسعه انسانی بر دموکراسی.....
۴۲	۸-۷-۲- اثر توسعه اقتصادی بر دموکراسی.....
۴۲	۸-۲- مطالعات انجام شده.....
۴۲	۱-۸-۲- مطالعات انجام شده داخلی.....
۴۵	۲-۸-۲- مطالعات انجام شده خارجی.....
۵۱	۹-۲- جمع بندی فصل.....

فصل سوم: الگوی تحقیق

۵۲	۱-۳- مقدمه.....
۵۳	۲-۳- کشورهای منتخب، دلایل انتخاب.....
۵۴	۳-۳- منابع آماری مورد نیاز.....
۵۴	۴-۳- مدل مورد استفاده تحقیق.....
۵۶	۵-۳- کاربرد روش داده‌های تابلویی در تخمین مدل.....
۵۶	۱-۵-۳- صورت بندی مدل پانل دیتا.....
۵۹	۶-۳- سیستم معادلات همزمان.....
۶۱	۱-۶-۳- تورش معادلات همزمان- ناسازگاری تخمین زندهای OLS.....
۶۲	۲-۶-۳- مساله تشخیص.....
۶۳	۷-۳- قواعد جهت بررسی قابلیت تشخیص یک معادله:.....
۶۳	۱-۷-۳- شرط درجه‌ای در رابطه با قابلیت تشخیص:.....
۶۳	۲-۷-۳- شرط رتبه‌ای در رابطه با قابلیت تشخیص:.....
۶۴	۸-۳- متغیرهای ابزاری و روش حداقل مربعات دو مرحله‌ای در مدل داده‌های تابلویی.....
۶۸	۹-۳- ویژگیهای کشورهای منطقه منا.....

جدول شماره (۲-۳) اطلاعاتی پیرامون کشورهای منطقه منا ۶۸

۱۰-۳- جمع بندی فصل ۶۹

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل نتایج حاصل از برآورد

۱-۴- مقدمه ۷۰

۲-۴- آزمون ریشه واحد پانلی کاربردی برای ارزیابی مانایی متغیرها ۷۱

۳-۴- شرط درجهای در رابطه با قابلیت تشخیص ۷۲

۴-۴- برآورد مدل (۱۱-۳) در قالب دادههای تابلویی ۷۳

۵-۴- جمع بندی فصل ۸۸

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۱-۵- مقدمه ۸۹

۲-۵- محدودیت‌های تحقیق ۹۰

۳-۵- نتیجه گیری و پاسخگویی به فرضیات تحقیق ۹۰

۴-۵- پیشنهادات ۹۱

۱-۴-۵- پیشنهادات تکمیلی ۹۱

۳-۴-۵- پیشنهادات آموزشی ۹۱

۵-۵- جمع بندی فصل ۹۲

پیوست ۱ ۹۳

پیوست ۲ ۹۹

منابع و مأخذ ۱۰۸

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۵	جدول (۱-۱) نام متغیرهای مدل.....
۳۰	جدول (۱-۲) فهرست پرسش‌های مربوط به حقوق سیاسی.....
۳۱	جدول (۲-۲) فهرست پرسش‌های مربوط به آزادی‌های مدنی.....
۳۳	جدول (۳-۲) طبقه‌بندی امتیازات خام حقوق سیاسی و آزادی‌های مدنی.....
۳۳	جدول (۴-۲) تعیین رتبه بندی کشورها.....
۵۳	جدول (۱-۳) کشورهای مورد استفاده در تحقیق.....
۶۸	جدول (۲-۳) اطلاعاتی پیرامون کشورهای منطقه منا.....
۷۲	جدول (۱-۴) نتایج آزمون ریشه واحد.....
۷۵	جدول (۲-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش G2SLS.....
۷۶	جدول (۳-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش بالتاجی.....
۷۷	جدول (۴-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش نوزا.....
۸۰	جدول (۵-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش G2SLS.....
۸۱	جدول (۶-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش بالتاجی.....
۸۲	جدول (۷-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش نوزا.....
۸۵	جدول (۸-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش G2SLS.....
۸۶	جدول (۹-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش بالتاجی.....
۸۷	جدول (۱۰-۴) نتایج برآورد الگوی اول با روش نوزا.....

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

کشور ایران به عنوان یک کشور در حال توسعه و با تغییرات و تحولات خاص سیاسی در سال های اخیر (اعم از رخداد انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی) شرایط ویژه ای را از نظر توسعه دارا می باشد. وجود یک الگوی حاکمیت متمایز در بین کشورهای جهان- جمهوری اسلامی- باعث شده است که برنامه ریزان و مجریان برنامه های توسعه در کشور نتوانند، همانند بسیاری کشورهای دیگر به سادگی پیروی از برنامه های نظام های توسعه یافته جهان مانند نظام های سرمایه داری و سوسیالیستی را الگوی خود قرار دهند. برای استفاده از دستاوردهای دیگر کشورها در برنامه ریزی و اجرای برنامه های اقتصادی باید شرایط دیگری را نیز درون خود بسنجد و برنامه های اقتصادی در کشور زمانی می توانند از موفقیت لازم برخوردار باشند که به ساختار سیاسی، فرهنگی و مذهبی توسعه انسانی کشور لطمه وارد نکند. نیز از آنها لطمه نبینند. بدین جهت در بررسی شرایط

سیاسی و اقتصادی کشور نتایج ایجاد تأثیر همزمان آزادی اقتصادی، دموکراسی و توسعه انسانی در مباحث توسعه مهم است به نحوی که عدم توجه به هماهنگی لازم بین آنها منجر به عدم توفیق برنامه‌هایی حتی با پشتوانه مطلوب تئوریک می‌گردد و امکان اجرای صحیح از آنها سلب می‌شوند.

۱-۲- شرح و بیان مسئله پژوهشی

فریدمن در کتاب سرمایه داری و آزادی (۱۹۱۲) می‌گوید بسیاری معتقدند "که سیاست و اقتصاد دو مقوله جدا و بی‌ارتباط با یکدیگرند؛ آزادی فردی مربوط به سیاست و رفاه مادی مسأله‌ای اقتصادی است ولی هرگونه ترتیبات سیاسی را می‌توان با ترتیبات اقتصادی درهم آمیخت". نمونه تجلیات تفکر در عصر حاضر آن است که بسیاری از کسانی که محدودیت‌های ایجاد شده توسط "سوسیالیسم خودکامه"^۱ در روسیه و تحمیل آن بر آزادی‌های فردی را محکوم می‌کنند مدافع "سوسیالیسم دموکراتیک"^۲ هستند و معتقدند که امکان دارد کشوری ویژگی‌های اساسی تشکیلات اقتصادی روسیه را اقتباس کند و در همان حال، با استفاده از اندیشه‌های سیاسی، آزادی فردی را تامین کند.

موضوع این گفتار اثبات موهوم بودن این دیدگاه است و نشان دادن اینکه بین سیاست و اقتصاد ارتباطی تنگاتنگ وجود دارد. آمیزش تفکرات سیاسی و اقتصادی فقط در مواردی مشخص امکان‌پذیر می‌گردد، به ویژه اینکه یک جامعه سوسیالیست نمی‌تواند در عین حال از لحاظ تضمین آزادی فردی دموکراتیک هم باشد. نظام اقتصادی در ارتقای جامعه آزاد نقشی دوگانه بازی می‌کند. از یک سو، آزادی در نظام اقتصادی، جزئی از مفهوم گسترده آزادی است و بنابراین آزادی اقتصادی خود یک هدف است. از سوی دیگر، آزادی اقتصادی ابزاری ضروری برای دستیابی به آزادی سیاسی است. اولین نقش آزادی اقتصادی نیازمند تأکیدی ویژه است، زیرا روشنفکران جداً با مهم تلقی کردن این جنبه آزادی مخالفند. آنها آنچه را جنبه مادی زندگی می‌خوانند خوار شمرده و تلاش برای نیل به آنچه که خود ارزش‌های والاتر قلمداد می‌کنند را دارای اهمیتی متفاوت و سزاوار توجهی خاص می‌دانند. با این همه، از نظر اکثر هموطنان، گرچه از نظر روشنفکران، اهمیت مستقیم آزادی اقتصادی حداقل همسنگ اهمیت غیرمستقیم آن به عنوان ابزار دستیابی به آزادی سیاسی است. نظام اقتصادی، که وسیله نیل به آزادی اقتصادی تلقی می‌شود، به دلیل تأثیرش در تمرکز یا توزیع قدرت اهمیت دارد.

نوع سازمان اقتصادی که مستقیماً آزادی اقتصادی را تأمین می‌کند، یعنی سرمایه‌داری رقابتی، نیز در ارتقای آزادی سیاسی مؤثر است، زیرا قدرت اقتصادی را از قدرت سیاسی جدا کرده و بدین ترتیب به یکی امکان می‌دهد تا باعث تعادل دیگری هم بشود. تاریخ فقط بیانگر آن است که سرمایه‌داری شرط لازم برای آزادی سیاسی است، اما آشکارا شرط کافی برای تحقق آن نیست. ایتالیا و اسپانیای فاشیست، آلمان در ادوار مختلف هفتاد سال گذشته، ژاپن قبل از جنگ جهانی اول و دوم و روسیه تزاری در دهه‌های قبل از جنگ جهانی اول جوامعی بودند که نمی‌توان آنها را از نظر سیاسی حقیقتاً آزاد به حساب آورد. با وجود این، در هر یک از جوامع مذکور فعالیت‌های آزاد اقتصادی نوع غالب سازمان اقتصادی بود. بنابراین، کاملاً امکان دارد نظام اقتصادی داشته باشیم که به طور بنیادی سرمایه‌داری باشد و نظام سیاسی که آزاد نباشد. رابطه آزادی سیاسی و اقتصادی رابطه‌ای پیچیده و دو جانبه است.

در اوایل قرن نوزدهم، جرمی بنتهام^۱ و "رادیکال‌های فلسفی"^۲ مایل بودند آزادی سیاسی را ابزاری برای دستیابی به آزادی اقتصادی قلمداد کنند. آنها معتقد بودند که محدودیت‌های اعمال شده بر توده‌های مردم مانع ترقی آنان شده و اگر همراه با انجام دادن اصلاحات سیاسی، فرصت شرکت در انتخابات به اکثریت مردم داده شود، مردم به صلاح خویش عمل کرده، به آزادی فعالیت‌های اقتصادی رای خواهند داد. با توجه به اوضاع و احوال حاکم در آن زمان، نمی‌توان گفت که صاحب‌نظران فوق در این مورد اشتباه می‌کردند. اصلاحات سیاسی که در حد گسترده‌ای انجام شد و با اصلاحات اقتصادی همراه گردید، آزادی عمل بسیاری در عرصه فعالیت‌های اقتصادی پدید آورد. به دنبال چنین تغییر و تحولی در ترتیبات اقتصادی، رفاه توده مردم نیز به میزان زیادی افزایش یافت (فریدمن، ۱۹۱۲).

پس بدون توجه به مقدم بودن آزادی سیاسی و آزادی اقتصادی می‌توان گفت با همزمان بودن این دو نوع آزادی رفاه مردم افزایش پیدا می‌کند.

با توجه به کارهای انجام شده تجربی در رابطه همزمان بین آزادی اقتصادی و توسعه انسانی و همچنین بین دموکراسی و توسعه انسانی در این پایان نامه به رابطه همزمان بین این سه موضوع می‌پردازد.

1Jeremy Bentham
2Radical Philosophy

۱-۳- اهمیت و ارزش تحقیق

کشور ایران بدلیل نوع خاص حکومت و همچنین شرایط ویژه‌های که بعد از جنگ با آن روبرو شد باعث این شد که برنامه‌ریزان و مجریان برنامه‌های توسعه در کشور نتوانند همانند بسیاری کشورهای دیگر به سادی پیروی از برنامه‌های نظام‌های توسعه یافته جهان مانند نظام‌های سرمایه داری و سوسیالیستی را الگوی خود قرار دهند بلکه برای استفاده از دستاوردهای دیگر کشورها در برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های اقتصادی باید شرایط دیگری را نیز در درون خود بسنجد و برنامه‌های اقتصادی در کشور زمانی می‌تواند از موفقیت لازم برخوردار باشند که به ساختار سیاسی، فرهنگی و مذهبی توسعه انسانی کشور لطمه وارد نکند و نیز از آنها لطمه نینند. بدین جهت در بررسی شرایط سیاسی و اقتصادی کشور نتایج ایجاد تأثیر همزمان آزادی اقتصادی، دموکراسی و توسعه انسانی در مباحث توسعه مهم است به نحوی که عدم توجه به هماهنگی لازم بین آنها منجر به عدم توفیق برنامه‌هایی حتی با پشتوانه مطلوب تئوریک می‌گردد و امکان اجرای صحیح از آنها سلب می‌شوند. مطالعه از جهت دیگری نیز حائز اهمیت است و آن نوع تحقیق است که در قالب مطالعه توسعه‌ای قرار می‌گیرد و از این رو مطالعه می‌تواند در جهت دادن به سایر علوم مرتبط با موضوع که ماهیت کاربردی دارند تأثیر مثبت داشته باشد و با توجه به این که این تحقیق ماهیت دو گانه با علوم سیاسی و علوم اقتصادی دارد می‌تواند در تعیین خط مطالعه در هر دو رشته به ایفای نقش می‌پردازد وجود چنین مطالعاتی می‌تواند در گسترش مطالعات کاربردی در رشته‌های تحصیلی مرتبط مؤثر است.

۱-۴- هدف تحقیق

۱- تحلیل همزمان رابطه آزادی اقتصادی، دموکراسی، شاخص توسعه انسانی

۱-۵- فرضیه‌ها (در صورت لزوم) یا سوالهای تحقیق

- ۱- رابطه همزمان بین دموکراسی و آزادی اقتصادی وجود ندارد.
- ۲- رابطه همزمان بین توسعه انسانی و آزادی اقتصادی وجود ندارد.
- ۳- رابطه همزمان بین توسعه انسانی و دموکراسی وجود ندارد.

۱-۶-۱ روش تحقیق

۱-۶-۱ نوع مطالعه و روش پاسخگوئی به سوالهای تحقیق

روش تحقیق مورد استفاده در این پژوهش بر حسب هدف کاربردی و بر حسب روش از نوع روش توصیفی و همبستگی می باشد. «تحقیق توصیفی شامل جمع آوری اطلاعات برای آزمون فرضیه یا پاسخ به سؤالات مربوط به وضعیت فعلی موضوع مطالعه می شود. یک مطالعه‌ی توصیفی چگونگی وضع موجود را تعیین و گزارش می کند. در این مطالعه برای بررسی رابطه همزمان رابطه آزادی اقتصادی، دموکراسی و شاخص توسعه انسانی از یک سیستم معادلات همزمان استفاده می شود این سیستم شامل ۳ معادله می باشد همچنین این معادله برای کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا^۱ در دوره زمانی ۲۰۰۶-۲۰۰۰ در نظر گرفته می شود.

$$1) efi_{it} = a_{i1} + a_{i2} pri_{it} + a_{i3} hdi_{it} + a_{i4} fpi_{it} + u \quad (1-3)$$

$$2) pri_{it} = b_{i1} + b_{i2} efi_{it} + b_{i3} hdi_{it} + b_{i4} Gnp_{it} + u \quad (2-3)$$

$$3) hdi_{it} = c_{i1} + c_{i2} efi_{it} + c_{i3} pri_{it} + c_{i4} ur_{it} + u \quad (3-3)$$

جدول (۱-۱) نام متغیرهای مدل

pri = دموکراسی	efi = آزادی اقتصادی
gnp = رشد اقتصادی	Hdi = شاخص توسعه انسانی
ur = درصد شهرنشینی	fpi = خالص ورود سرمایه

۱-۶-۲-جامعه آماری

این تحقیق در حوزه کشورهای منا که شامل ۱۹ کشور است انجام می گیرد اما بدلیل نبود آمار کشور عراق در ۱۸ کشور باقیمانده انجام می گیرد.

۱-۶-۳- حجم نمونه و روش محاسبه

داده های مربوط به دموکراسی از موسسه خانه آزادی از سال ۱۹۷۲ تا کنون تقریباً برای ۲۰۲ کشور منتشر شده است البته تعداد کشورهای تحت بررسی هر سال تغییر یافته به طوری که از ۱۴۹ کشور در ۱۹۷۲ به ۲۰۲ کشور در سال ۲۰۰۶ رسیده است از سال ۱۹۷۵ تا ۲۰۰۰ در دوره های پنج ساله و از آن هنگام تا کنون به طور سالانه منتشر می گردد. این تغییرات به دلیل تجزیه یا ادغام برخی کشورها و نیز تکمیل فرآیند جمع آوری داده ها در پاره ای از کشورها اتفاق افتاده است. داده های مربوط به آزادی اقتصادی موسسه فریزر از سال ۱۹۷۵ تا ۲۰۰۰ در دوره های پنج ساله و از آن هنگام تا کنون به طور سالانه منتشر می گردد و در این مورد تعداد کشورها از ۱۲۴ در سال ۱۹۷۵ به ۱۲۷ در سال ۲۰۰۶ تغییر یافته است اما در همین کشورها داده های شاخص برای بعضی از اجزاء آن موجود نیست. در این مطالعه به اجزای آزادی اقتصادی پرداخته نمی شود همچنین شاخص های آزادی اقتصادی بنیاد هریتیج پوشش دهنده اطلاعات مربوط به ۱۶۴ کشور در فاصله سال های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۶ می باشد که در قالب سالانه انتشار یافته و اجزاء مورد استفاده برای شاخص توسعه انسانی از ۱۹۷۵ تا ۲۰۰۰ در دوره های پنج ساله و از ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۶ به صورت سالانه برای ۱۷۴ کشور منتشر گردیده است و برای این تحقیق از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۶ را برای این که اطلاعات برای تمام متغیرها موجود است را دوره مورد بررسی مورد توجه قرار می دهد. و کشورهای مورد بررسی کشورهای خاور میانه و شمال آفریقا می باشند.

۱-۶-۴- ابزار گردآوری داده ها

آمارهای مورد مطالعه در این تحقیق از چهار منبع عمده به دست می آید آمارهای مربوط به دموکراسی از موسسه خانه آزادی، آمارهای مربوط به آزادی اقتصادی از موسسه فریزر و بنیاد هریتیج و آمارهای مربوط به شاخص توسعه انسانی از گزارش های سالانه شاخص توسعه انسانی اخذ گردیده است به دلیل این که آمارهای موجود از منابع گوناگون اخذ گردیده است و هر منبع برای کشورهای متفاوتی و دوره های مختلفی اقدام به انتشار داده نموده است لذا برای تحلیل صرفاً کشورها و دوره هایی در نظر گرفته می شود که حاوی داده های مربوط به متغیرهای مختلف باشد. در کل داده های مربوط به متغیرهای مختلف از سال ۲۰۰۰ الی ۲۰۰۶ تحت پوشش قرار می گیرد.

۱-۶-۵- ابزار تجزیه و تحلیل داده های و نتایج

ابزار تجزیه و تحلیل در این تحقیق، تکنیک‌های اقتصادسنجی می‌باشد. همچنین، جهت تخمین مدل، روش داده‌های تابلویی همزمان برای داده‌های کشورهای مورد نظر به کمک نرم افزار *Eviews 5* و *Stata9*، استفاده شده است. درضمن، از نرم افزار *Excel* نیز جهت پردازش داده‌ها استفاده گردیده است.

۱-۷- کلید واژه ها

آزادی اقتصادی^۱

بیانگر کیفیت روابط اقتصادی مبتنی بر بازار خصوصی آزاد است که در آن افراد مبادلاتشان را داوطلبانه و براساس منافع خودشان انجام می دهند. آزادی اقتصادی یعنی این که اشخاص آزاد باشند برای خودشان زندگی اقتصادی انتخاب کنند بدون این که دیگری برای آن‌ها تصمیم بگیرد و آزاد باشند که در مقابل قیمت های مورد توافق با یکدیگر به مبادله بپردازند از دخالت دیگران در مالکیت خودشان مصون باشند و آزاد باشند که در بازارهای گوناگون وارد شوند در آن بازارها به رقابت پرداخته و از آن خارج شوند. (گوارتی و همکاران، ۲۰۰۵^۲).

توسعه انسانی^۳

بر اساس گزارش توسعه انسانی ۱۹۹۹ توسعه انسانی فرایندی است که دامنه حق انتخاب را از سوی مردم گسترده تر می سازد. گزارش مذکور، توسعه انسانی را دارای دو جنبه می داند: یکی شکل گیری توانمندی های انسانی، نظیر افزایش سطح سلامت، دانش و مهارت و دیگری بکارگیری این توانمندی ها اکتسابی در راه مقاصد سازنده، کسب آسایش و آرامش و یا فعالیت در امور فرهنگی، اجتماعی و سیاسی (گزارش توسعه انسانی ۱۹۹۵).

شاخص توسعه انسانی^۴

در سال ۱۹۹۰ نخستین گزارش شاخص توسعه انسانی توسط UNDP (برنامه توسعه ملل) به منظور اندازه گیری توسعه انسانی ارائه گردیده این گزارش اصولاً برای شفاف نمودن نقاط ضعف و قدرت کشورهای در حال توسعه و برای استفاده برنامه ریزان، دولتمردان و محققان بود. HDI که روش جدید براساس شاخص های

1 Economic Freedom

2 Gwartney. et al (2005)

3 Human Development

4 Human Development Index

ترکیبی برای اندازه گیری وضعیت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی کشور می باشد. این شاخص از طریق تلفیق نمایگرهای امید به زندگی، میزان تحصیلات و سطح درآمد به صورت یک شاخص از سال ۱۹۹۰ به بعد مورد استفاده قرار گرفت (گزارش توسعه انسانی UNDP، ۲۰۰۴).

دموکراسی^۱

نوعی حکومت است، و منظور از حکومت نیز کاربرد انحصاری زور فیزیکی است. حکومت عبارت است از مجموع ای از قوانین و اجرای آنها از طریق اعمال زور انحصاری. در کلیه دولتهای بزرگ، وظیفه وضع و اجرای قوانین بر عهده کارگزارانی است که برای این کار استخدام شده اند. این کارگزاران انحصار زور را مدیریت می کنند. در نظام دیکتاتوری، کلیه کارگزاران را خود دیکتاتور انتخاب می کند و او مجموعه ای از رهنمون های کلی را در مورد قوانینی که مورد نظرش است و نیز روش های اجرای این قوانین، به کارگزارانش اعلام می کند. از ویژگی های مهم دموکراسی این است که مردم از طریق انتخابات دوره ای بر اکثر کارگزاران مهم نظارت می کنند. این نظارت به طور مستقیم از طریق برگزاری همه پرسی و یا به طور غیر مستقیم از طریق انتخاب تعدادی نماینده اعمال می گردد. در این معنا دموکراسی از مردم، به وسیله مردم و برای مردم قلمداد می شود. (جیمز پاتریک گانینگ، ۱۳۸۵)

کشورهای منا^۲

کشورهای واقع در خاورمیانه و شمال آفریقا را کشورهای منا می نامند

1Democracy

2MENA Countries

فصل دوم

مروری بر ادبیات موضوع

۱-۲- مقدمه

این بحث که آزادسازی سیاسی مقدم است بر آزادسازی اقتصادی یا بالعکس خیلی زیاد مطرح شده است اما همیشه این دو پدیده را همراه هم می‌باشند و سلسله مراتبی برای آنها قائل نیست زیرا هر دو، فرآیندهایی هستند که در جامعه وجود دارند. پس بحث مقدمه و موخره درست نیست بلکه باید توأم با هم حرکت کنند و اگر این دو بعد به طور هماهنگ با هم حرکت نکنند جامعه نیز نامتعادل می‌شود. نمی‌توان دموکراسی سیاسی را افزایش داد اما دموکراسی در محیط اقتصادی وجود نداشته باشد یا کم‌رنگ باشد یعنی این دو بعد لازم و ملزوم یکدیگر هستند و اگر جامعه قصد حرکت به سمت افزایش توسعه را دارد باید به این دو مقوله به صورت توأم توجه کند.